



Veselin Vukotić  
[www.vukotic.net](http://www.vukotic.net)

## MILOČER

*Da li protesti administracije širom Evrope zbog smanjenja izdataka za državu opominju domaće i uvezene „neo-kejnzijance“ o savršenstvu njihove ideje države blagostanja („država dadilja“)?... Da li i ovi protesti pokazuju da ideja globalnog tržišta i ekonomskih sloboda iz ove krize izlazi još jača?... Zato, ukoliko bi se Crna Gora razvijala na njihovoj prevaziđenoj klasičnoj ideji države blagostanja – postala bi periferija Evropske unije... Nezanjanje, narcisoidnost sužene svijesti ili nešto treće?*

Tradicija Miločerskog razvojnog foruma se nastavlja. Ove godine je održan 15. put, što ga svrstava u forume sa najdužom tradicijom, ne samo u regionu.

Razvoj ideje Forumu od 1994.godine do danas pokazuje i razvojne talase u razvoju ekonomske misli u regionu, i posebno u Crnoj Gori. Prvi talas, sa kraja 1980-ih je vezan za teorijsko i stručno razumijevanje slobodnog tržišta i njegovih institucija i značaj ekonomskih sloboda. Drugi, krajem prošlog vijeka vezan za razvoj prakse i teoriju finansijskih tržišta, posebno tržišta kapitala i najnoviji talas, vezan za internacionalizaciju i globalizaciju naše „lokalne prakse“. U svakom talasu su nastajale nove generacije ekonomista koja su na praktičnom i institucionalnom nivou širile ideje i stvarale prirodnu osnovu za nastanak novog razvojnog talasa. Mnogi to nazivaju „**Crnogorska ekonomska škola**“. Istina, talasi k'o talasi – nekog poklope, nekog izbace na površinu. Ovogodišnji Forum je upravo pokazao potrebu razvoja ekspertskih znanja i komunikacionih vještina potrebnih za naš život u Evropskoj uniji i za globalnu kompeticiju. Pitanja koja se otvaraju pred našom ekonomskom strukom (i ne samo pred njom) sve manje su opšta, dnevno-politička, ideološka i konceptualna, a sve više su filozofski duboka, stručno kompetentna i lokalno globalizovana.

Više nego ranije, Forum je bio internacionalizovan, ne samo temom (“**KORPORATIVNO UPRAVLJANJE, ENERGIJA I RAZVOJ**”), već i velikim brojem međunarodnih učesnika. Tako je, prvog dana, kada se raspravljalo o pitanjima korporativnog upravljanja, u Crnoj Gori bila svjetska elita iz ove oblasti. Moglo se čuti iskustvo ljudi koji su bili menadžeri, članovi i predsjednici Bordova direktora npr.u Henkelu, Poršeu, Dojče-Telekomu, IBM,... kao i priznate svjetske profesore sa Jejla, Oksforda, Stanforda, Western Ontario Univerziteta u Kanadi, eksperata OECD-a, te naših “lokalnih” – iz regiona i Crne Gore... Otkud ta elita ovdje?

Prvog dana, skup je organizovan samo na engleskom jeziku (bez prevoda), što je jedan od stranih učesnika iz regiona okarakterisao kao veliku smjelost. Činjenica da je preko 200 ljudi prvog dana pratilo raspravu na engleskom jeziku, veći broj u njoj i učestvovao, ostavio je snažan utisak na inostrane goste. Za mnoge, to je bilo veliko iznenađenje, posebno za neke komšije iz regiona. Teško se osloboditi imidža da je Crna Gora nekada bila najnerazvijeniji dio regiona. Ipak, treba

biti realan i ne zavoditi se uspjehom. Objektivna kritičnost je preduslov da bi se mogli razvijati, bilo kao stručnjaci, kao kompanije ili država u cjelini. Tako, u sali je bilo manje onih koji su mogli dosta toga da čuju u vezi sa njihovom sadašnjom pozicijom – članovi Bordova kompanija. Možda je nedostajalo i pravnika, posebno ljudi iz sudskog sistema, ali i “pisaca” zakona... Neke generacije su se navikle da propuštaju i ignorišu šanse, a potom se čude što ih nema u timu i traže krivca van sebe.

Za mnoge od njih, to je bila prilika da osjete šta znači ući u EU i biti na svjetskom tržištu tu u Crnoj Gori, i da to čuju bez troška dnevnica i kotizacija... Što se traži od ljudi u Bordu direktora, koje znanje treba da imaju, koje poslovne veze treba da imaju da bi pomogli kompaniji u čijem su Bordu, kakav je značaj veze Predsjednika Borda i izvršnog menadžera, odnos Borda i zaposlenih, kako se evaluira rad Borda... Bilo je mnogo životnih priča... Zaista, korporativno upravljanje, posebno potaknuto ekonomskom krizom, postaje jedno od ključnih razvojnih biznis pitanja u svijetu. I svijet traga za rješenjima u ovoj oblasti... Ne postoje gotovi paketi, koliko god ih nudile neke “ekspertske organizacije”. Korporativno upravljanje nije samo par odredbi u zakonu. Mnogo je više od toga i stalno je traganje za novim rješenjima i praksom. Posebno je istaknuta potreba za traženjem novih rješenja zavisno od tipa kompanije. Npr. kompanije koje se kotiraju na međunarodnoj berzi podliježu pravilima i kodeksima međunarodnog tržišta kapitala, koja se sada ubrzano mijenjaju zbog krize; za porodične kompanije, to su poruke iskustva, neophodno je angažovanje savjetnika izvan porodice (spoljni, nepristrasni psomatrač), dok se korporativno upravljanje u državnim ili polu-državnim firmama (što je danas ključni problem korporativnog upravljanja u svjetskim razmjerama) ide u pravcu nalaženja pojedinaca od autoriteta, stručnog i personalnog digniteta koji imaju snage da se odupru zahtjevima vlasnika firmi (politika i birokratija). Takve ljude nije lako naći ni u najrazvijenijim zemljama, zemljama u kojima je društvo mnogo manje politizovano od npr. crnogorskog.

Slične dileme otvorene su i drugog dana kada je predmet rasprave bila energija (koju je pratilo blizu 400 učesnika), takođe oblast koja je još uvijek po strani interesovanja ekonomskih stručnjaka, čak i u svjetskim razmjerama. Energija se više shvata kao tehničko pitanje i kao svojina znanja inženjera i svako “miješanje” ekonomista se doživljava kao uzurpacija “svojinskih prava” tehničke struke. I možda je upravo to i bio važan doprinos Foruma – da se pitanje energije shvati kao fundamentalno ekonomsko pitanje, da se ekonomija u ovoj oblasti ne svodi na to: “koliko to košta da se izgradi” već mnogo šire i fundamentalnije: shvatiti energiju kao podlogu na kojoj nastaju specifične društvene institucije i specifičan način, ne samo, ekonomskog razmišljanja. Mehanicističko-tehnički prilaz energiji postaje nedovoljan i zadržavanje samo na njemu ne omogućava razumijevanje društvenih procesa koje iniciraju tehnička rješenja u oblasti energije. I tu jeste jedan veliki zadatak nove generacije ekonomista. I ne samo ekonomista nego i ljudi koji se bave ostalim društvenim naukama posebno pravom, sociologijom, komunikologijom... Energija je podloga sistema društvenih institucija i načina razmišljanja ljudi. Stoga, promjena tipa energije nije samo tehničko već krupno društveno pitanje.

Forum je ukazao na potrebu mnogo obuhvatnije i ozbiljnije pripreme svakog pojedinca, kompanije i države Crne Gore u cjelini za ulazak u EU i za izlazak na globalno tržište. Umjesto jadikovki i otpužbi potrebno je ulaganje u sebe, svoje znanje, u nove proizvode, u nove poslovne veze i nova tržišta... Proces ne smije biti sveden, što je sada slučaj, na nivo administrativnih i birokratskih procedura, zatvoren u državne organe.

Stiče se utisak da se jedan dio zvanične i političke i birokratske, a bogami i poslovne mreže sve više ponaša logikom ježa – na promjene i rizike koji neprestano dolaze sa globalnog i evropskog tržišta reaguje se zatvaranjem i pokušajem stvaranja lokalnih veličina i “pametara”... Naravno, oni ne vole globalno tržište, kao što ni proizvođači svijeća ne vole sunce... Ali snaga prirode je jača!

I dalje se vješto manipuliše vjerom u koncept klasične države blagostanja, vjerom u koncept “pravične” preraspodjele koja neminovno ubija inicijative i pregrnuće, nastanak novih biznis ideja i novih preduzeća. Sporo se shvata da je klasični koncept države blagostanja na izdisaju, te da su globalno tržište i ekonomske slobode put za traženje novih rješenja, odnosno da su **INOVACIJE I NOVO ZNANJE** današnja energija opstanka i razvoja na tržištu – i lokalnom, i regionalnom, i globalnom!